

Mathias Numsen Blytt

OLAV GJÆREVOLL

Biografi på Høytidsdagen 26. februar 1980

Årets minnejetong bærer bildet av Mathias Numsen Blytt, innvalgt i vårt selskap 6. mai 1857.

Jeg skal prøve å sette denne store pionerskikkelse i norsk botanikk inn i en større sammenheng, og dertil omtale hans forbindelse med Trøndelag og med vårt selskap.

Det var gjort botaniske undersøkelser i vårt land også i før-linneisk tid, men først med biskop Gunnerus ble en noe mer systematisk utforskning satt i gang. I «Årsberättelse om framstegen uti botanikk 1826» til Kongl. Vetenskaps-Academien gir professor Joh. Em. Wikström en oversikt over den botaniske utforskning av Norge fram til 1826. Bl.a. omtales selvfølgelig den store innsats som biskop Gunnerus gjorde dels direkte ved sine egne innsamlinger og dels indirekte ved «att han både oppmuntrade och ålade Prästerne uti sitt Stift att studera Natur-alstren, att samla och till honnom insända alla sådane, hvilka kunde vara ovanliga eller märkvärdiga».

Men Wikström er noe bekymret over utviklingen etter Gunnerus: «Efter Gunneri bortgång (år 1773) har kännedomen om Norriges Flora icke fortgått till samma grad af fullkomlighet, som kännedomen om Flororne uti de flesta andra Länder af Europa, ty Norrige har under de sidst förflutne 50 åren aldeles saknat inhemska Botanister».

Gunnerus hadde ikke maktet å bygge opp en institusjon som kunne gi rekruttering. Når han selv falt bort, var det ikke lenger noen som oppmuntret prestene til å fortsette.

Den første professor i botanikk ved Universitetet i Kristiania, legen Christen Smith, var den som hadde både forutsetningene og mulighetene til å yte den store innsats, men ikke fullt 31 år gammel, døde han i 1816 i Kongo, som deltaker i en britisk ekspedisjon.

Tomrommet etter ham ble til en viss grad utfyllt av to prester, Peter V. Deinboll og Søren Christian Sommerfeldt, begge medlemmer av vårt selskap. Deinbolls innsats gjaldt i første rekke Telemark, Buskerud og Finnmark. Han var sokneprest i Vadsø fra 1815 til 1824, og med støtte fra vårt selskap foretok han i 1820 en botanisk reise i de såkalte norsk-russiske fellesdistrikter. Sommerfeldts undersøkelser omfattet særlig Gudbrandsdalen og Saltdalen.

Ellers var en rekke både danske og svenske botanikere på reise i Norge, bl.a. var den kjente Lars Levi Læstadius en tur i Trøndelag.

For å påskynde utforskningen av Norge hadde Stortinget i følge den nevnte «Årsberättelse» bevilget et årlig beløp på 600 spesidaler til naturhistoriske reiser. Og her er det da at Mathias Numsen Blytts store gjer-ning begynner. Den første omtale av ham som botaniker kommer også i samme «Årsberättelse».

Mathias Blytt ble født i Overhalla i 1789. Hans far var der reside-rende kapellan. I 1803 ble han forflyttet til tilsvarende stilling ved Dom-kirken i Trondheim, men døde alt i 1805. Det var 10 barn i familien, og enken satt igjen i meget vanskelige forhold. Som datidens hjelpesystem var, trådte andre støttende til, og domkirkens sokneprest, Jonas Angell, tok seg av Mathias som var den nest eldste.

Han tok artium ved Katedralskolen i 1810 og dro deretter til Køben-havn for å studere. Økonomien tillot bare et års opphold der. Da fikk han en privatlærerstilling i Larvik. Mens han var der, hadde han — som han sier i noen korte selvbiografiske opptegetninger — «den Lykke, ved vor nu regjerende Konges Nærværelse der i aaret 1815, at blive tilstaaet en Kongelig Understøttelse til ved Norges Universitet at fortsætte mine ved Københavns Universitetet afbrudte Studier».

Hvis noen nå tror at disse studiene omfattet botanikk, så er det ganske uriktig. Blytt studerte «Lovkyndighet». Etter 2—3 års studier be-gynte han som manuduktør for en større skare studenter.

Hans helse ble imidlertid dårlig, og av legen fikk han det råd å sørge for «jevn og idelig Bevægelse i frie Luft».

«Jeg sporede snart en velgjørende Virkning paa min Helbred ved den valgte nye Levemaade og efterhaanden som jeg blev fortroligere med Botanikken voxte min Tilböielighed for samme, ligesom Interessen for Lovkyndigheden, hvilken jeg ansaae som Grunden til min Helbreds For-styrrelse, og som jeg aldrig havde studeret med Lyst, Lidt efter Lidt svækkedes».

I 1821 begynner Blytt sin omfattende reisevirksomhet som skulle komme til å omfatte nærsagt det ganske land. Den første reise var kort, til Ringerike, Kongsberg og Vestfold. I 1822 foretok han en lang reise fra Hallingdal over Hallingskarven til Eidfjord, Voss og indre Sogn.

Opplysninger om hans ferder til og med 1826 er gjengitt i den «Års-berättelse» som jeg allerede har nevnt. I meddelelse til professor Wik-ström beklager han at han ikke fikk nok tid til å ta seg av fjellfloraen, fordi han i sitt følge hadde «Landskaps-målare, hvilka skyndade för att komma ned till det vackra Hardanger». Det siktes her i første rekke til Johan Flintoe.

Blytt hadde ærgjerrige planer med hensyn til utforskningen av Norge. På samme måte som professorene Hansteen og Esmark og lektor Keilhau hadde utforsket Norges fysiske geografi, ville han ta for seg botanikken. «Mit kjæreste Ønske blev det nu, om ikke just at fuldende, thi dertil an-saae jeg mine Evner for indskrænkede, men dog at medvirke til Udførel-

sen af den Plan, som Professor Smith havde haft med sine Reiser i Norge, nemlig en plantegeografisk Oversigt over den sydlige Deel af Landet».

Turen til Vestlandet som ga så mange interessante resultater, hadde Blytt selv finansiert ved en arv. For å kunne fortsette reisevirksomheten søkte han Selskabet for Norges Vel om penger til en ny reise til «nordli-gere Egne», men fikk avslag. Da er det at vårt selskap trer støttende til med et stipendium, og i 1824 var Blytt på sin første botaniseringsferd til Trøndelag og besøkte bl.a. sin barndoms Overhalla. Det finnes et utrykt manuskript fra denne reise: «Planter bemærkede paa en Reise fra Laur-vig til Overhalden i Nummedalens Fogderi i Nordre Tronhjems Amt».

Allerede året etter var han pånytt i Trondheim. Av økonomiske grun-ner måtte han oppgi en reise til Romsdal og Nordmøre. I stedet tilbragte han store deler av sommeren i Trondheim, hvor han fant en rekke arter som hadde unngått Gunnerus's og Thonnings oppmerksomhet. Foruten en rekke alger og moser, fant han ca. 70 arter blomsterplanter nye for Trondheims flora. Tilbakereisen skjedde via Orkdal, Meldal og Dovre. I 1827 var han også på Dovre, i 1829 igjen i Trondheim og Nord-Trønde-lag.

Vintrene 1824 og 1825 tilbragte Blytt i Trondheim med oppdrag fra vårt selskap. I 1789 hadde generalkonduktør Christopher Hammer do-nert sin formue på 20 000 spesidaler, foruten bøker, manuskripter, in-strumenter og naturalier til Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab. Fun-das fastlegger at 1/3 av rentene skal brukes «til mine Bøgers forbedrede Oplag og mine Manuskripters Trykning».

Både bøker og manuskripter var listet opp i fundasen og omfattet hele 11 nummer som dekket flora, fauna, mineralogi, norsk atlas, Hadelands beskrivelse, Grans sogns prestehistorie og mye, mye mere.

Blytts oppdrag var å gjennomgå Hammers etterlatte botaniske hånd-skrifter og avgi en betenkning over, om og hvorvidt de kunne «ansees for skikkede til, ved Trykken at kundgjøres». Denne betenkning finnes ved vårt bibliotek og er datert 26. juli 1826.

Hammer hadde bl.a. planlagt å utgi en fullstendig norsk flora. Blytt foretok en meget grundig gjennomgåelse. Hans betenkning er skrevet på en forsiktig og meget dannet måte, men er ganske drepene.

Den Hammerske flora lider av vesentlige mangler ved at «den ved de anførte Planter ikke findes vedfødiede Slægts- eller Arts-Kjændemerker, en Mangel som vilde gjøre en norsk Flora, om den i en saadan Form fremkom, aldeles ubrugbar for de Kjøbere, som i samme ønskede at faae en Veiledning til Erhvervelsen av Kundskab om norske Planter».

«Angivelsen af Planterne er ikke altid paalidelig, da Hammer stundom citerer Planter uden tilstrækkelig Autoritet, hvilket efter Sagens Natur lettelligen maatte skee, da Hammers Flora i et og alt er et Resultat af Andres Erfaringer». «Angivelse af Planternes Voxsteder er, i det hele Taget, temmelig ufuldstændig og ubestemt».

Etter denne knusende dom legger så Blytt ned et veldig arbeid på å

lage et ekstrakt av manuskriptene. Dette ville han skulle sendes Norges botanikere med anmodning om supplementer. På denne måte kunne det kanskje skapes en norsk flora som da kunne sies å være fundert på Hammers utkast, og som ville løse selskapet fra et av de bånd som Hammer ved sine testamentariske disposisjoner hadde pålagt det.

Dette ekstrakt som Blytt oversender selskapet til «overbærende Bedømmelse», synes i forhold til en korrespondanse mellom Blytt og selskapet i 1833, å være kommet på avveie.

Jeg har villet nevne dette, fordi Hammers testamentariske disposisjoner aldri er blitt møtekommet. Det er Museet som nå har Hammers legat, og helt til det siste er man blitt minnet om at testators ønske ikke er blitt oppfylt.

Oppdraget har nok vært meget beileilig for Blytt, både av økonomiske grunner og ved at han fikk anledning til å gjennomgå de herbarier som Gunnerus og Thonning hadde skaffet tilveie.

I 1828 ble Blytt utnevnt til lektor i botanikk ved Universitetet. Han hadde aldri studert botanikk ved Universitetet, det lot seg ganske enkelt ikke gjøre. Men etter at han ble lektor, begynner den nesten 40 år gamle Blytt å studere for alvor. Med stipendium drar han utenlands i årene 1829—32. Spesielt må nevnes et lengre opphold i Geneve hos professor De Candolle, et av de største navn innen plantesystematikken. Somrene tilbragte han bl.a. i Alpene og Pyreneene.

Etter hjemkomsten fortsetter han sin reisevirksomhet. Den lengste ferd gjorde han i 1841 til Vest-Finnmark. I 1837 ble han professor ved Universitetet og bestyrer av den botaniske hage.

Besøkene på Dovre i 1824, 1825 og 1827 gjorde at hans interesse for floraen der ble særlig stor, og i 1836 foretok han en meget grundig inventering. Det resulterte i en rekke nyoppdagelser. «— i det Hele taget», skriver han, «kan denne Egn ogsaa med hensyn til Phanerogamerne ansees for den rigeste og interessanteste; thi næsten hele Nordens Alpeflora synes her at have concentreret sig».

Selve ekskursjonsberetningen virker noe rotete på grunn av at blomsterplanter, moser og lav kommer om hverandre og uten noe system. Blytt var uhyre allsidig og behersket også de største kryptogamgruppene.

I samme bind av *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne* (Årg. 1) hvor ekskursjonsberetningen står, publiserer han sin «Dovrefjelds Flora». Den inneholder både taksonomiske og økologiske betraktninger over de arter som til da var blitt funnet. Floraen er ordnet etter datidens oppfatning av den systematiske rekkefølge.

Som jeg nevnte, hadde Blytt planer om på basis av sine reiser og ved å bearbeide det som ellers fantes av opplysninger om Norges flora, å få gitt ut en plantegeografisk oversikt over Norge.

I 1847 kom et hefte med titelen «Norsk Flora», men det ble bare med dette ene. Først i 1861, året før han døde, kom første bind av «Norges Flora eller Beskrivelser over de i Norge vildtvoksende Karplanter tilligemed angivelse av de geographiske Forholde, under hvilke de forekomme».

Norges Flora

eller

Beskrivelser over de i Norge vildtvoksende Karplanter

tilligemed

Angivelser af de geographiske Forholde, under hvilke de forekomme.

Af

Mathias Numsen Blytt,

Professor ved det Kongelige Fredriksuniversitet i Christiania, Medlem af det Kaiserl. Leopold-Carol. Akademie der Naturforscher, det Kongl. Vetenskaps-Akademie i Stockholm, det Kongl. Norske Videnskabs Selskab i Thronhjem, det Kongl. physiographiske Selskab i Lund, Royal Botanical Society of Edinburgh, Corresponderende Medlem af Kongl. svenske Landbruks-Akademie, Kongl. Vetenskaps-Societet i Upsala, Société Imperiale des sciences naturelles de Cherbourg, Medlem af Videnskabs-Selskabet i Christiania, af Botanical Society of London, Botanical Society of Canada, Æresmedlem af Pollichin, naturwissenschaftliches Verein der Rheinpfalz, Medlem af den physiographiske Forening i Christiania

1ste Deel.

Paa det Kongelige Norske Videnskabs Selskabs Bekostning.

Christiania 1861.

Trykt hos Brøgger & Christie

Tittelsiden til første bind av Norges Flora av M.N. Blytt.

Det tjener vårt selskap til ære at det i dette første bind står: «Paa det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Bekostning».

De to andre bind ble utgitt av hans sønn, Axel Blytt, slik at det i 1876 forelå en komplett norsk flora. Det går en klar linje fra denne flora, via Axel Blytt «Haandbog i Norges Flora» fra 1906 til Nordhagens «Norsk Flora» i 1940.

M.N. Blytts flora inneholder et vell av opplysninger som ikke finnes i noe annet verk, og er den dag i dag en meget benyttet håndbok for alle som arbeider med vårt lands planteliv. Professor Jens Holmboe har opplyst at Blytt oppdaget ca. 260 arter karplanter ny for Norge. Minst like viktig er hans økologiske data. Som et lite apropos får jeg nevne at en av de arter han fant ny for Norge, var leirsoleie (*Ranunculus hederaceus*) ved munningen av Nidelva. Inntil for ca. 25 år siden var den fremdeles tilstede ved Gamle Bybro, men nå er nok denne art dessverre forsvunnet fra vår flora.

M.N. Blytt behersket nærsagt alle plantegrupper og leverte stoff til viktige internasjonale verker både når det gjaldt moser, alger og karplanter. Han hadde et stort internasjonalt navn. Dette kan kanskje kortest illustreres ved å sitere det som står under hans navn i «Norges Flora» fra 1861:

«Mathias Numsen Blytt, Professor ved det Kongelige Fredriksuniversitet i Christiania, Medlem af det Kaiserl. Leopold-Carol. Akademie der Naturforscher, det Kongl. Wetenskaps-Akademie i Stockholm, det Kongl. Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, det Kongl. physiographiske Selskapet i Lund, Royal botanical Society of Edinburgh, Corresponderende Medlem af Kongl. svenske Landbruks-Akademie, Kungl. Wetenskaps-Societet i Uppsala, Societé Imperiale des sciences naturelles de Cherbourg, Medlem af Videnskabs-Selskabet i Christiania, af Botanical Society of London, Botanical Society of Canada, Æresmedlem af Pollichia, naturwissenschaftliches Verein der Rheinpfalz, Medlem af den physiographiske Forening i Christiania.»

M.N. Blytts egne innsamlinger og hans omfattende internasjonale virksomhet førte til at museet på Tøyen fikk ytterst verdifulle samlinger. Blytts herbarium inneholdt ca. 40 000 arter.

M.N. Blytt reiste, samlet, beskrev artenes voksestedsforhold, men han trakk ikke de plantegeografiske konklusjoner. Til det var neppe tiden moden. Men pioneren M.N. Blytt skaffet tilveie det grunnlag som andre kunne bygge videre på. Og han hadde en lærestol og sørget gjennom den for videre vekst. Det ble sønnen, Axel Blytt, som ble den store plantegeograf og som lanserte de interessante og dristige teorier, i høy grad bygget på farens fundamentale innsamlinger og hans kritiske behandling av materialet.